

seva ploma. Com es demostra documentalment, Foix es desencanta ràpidament amb el moviment arran de les primeres accions violentes protagonitzades pels joves feixistes. L'agressivitat feixista i nazi són incompatibles amb l'ideal pacifista que defensa des de *La Publicitat*. Amb tot, les diferents actituds de Foix davant el feixisme han originat forts desacords durant i un cop acabada la seva intervenció periodística. Les polèmiques entre Foix i Josep Pla o els comentaris crítics de Gómez Inglada amb certs discursos de la investigació recent en són alguns dels exemples més interessants.

Pel que fa a la filiació surrealista, Foix se serveix del moviment, en part, com a instrument de modernització de la cultura catalana i com a estratègia per a projectar-la nord enllà. El Surrealisme, en aquest sentit, és assimilat dins del seu relat de manera similar a com ho són el cinema o l'aviació, per exemple. L'interès dels seus primers articles es dilueix amb els anys —com també l'etiqueta del «Foix surrealista», doncs—, tant per les desavinences amb el grup parisenc d'André Bréton com pel fet que el Surrealisme, en la mesura que passa de moda, perd operativitat en el seu projecte de país. Foix és coherent amb la defensa de la llibertat absoluta de l'artista —especialment davant dels règims polítics totalitaris com els de la URSS, Itàlia o Alemanya—, contraposa la implicació constructiva al servilisme castrador i reclama la «bandera blanca per a la intel·ligència» (p. 384). Al costat de l'interès pel Surrealisme, i en nom d'aquesta «bandera blanca», Foix desplega un ample i eclèctic ventall de noms i moviments de l'avantguarda europea que conformen un autèntic compendi de la modernitat europea d'aquells anys. Entre el conjunt, l'autor destaca els referents intel·lectuals que no sempre han estat tinguts en compte a l'hora de tractar la figura de Foix. I aquí trobem una altra de les virtuts del volum: s'hi reivindiquen camins poc explorats per a possibles noves aproximacions, algunes de les quals ja resseguides pel mateix autor en articles sobre les relacions entre Foix i pensadors com el filòsof Henry Bergson, l'escriptor Max Jacob o el pintor Salvador Dalí.

La panoràmica de Pere Gómez Inglada, en definitiva, ressegueix les grans inquietuds intel·lectuals i polítiques de Foix. Un recorregut que comença des de la il·lusió dels primers articles, marcats per la voluntat d'articular un projecte de país, i acaba amb el desengany dels darrers, causat per la disgregació dels líders d'Acció Catalana i pels esdeveniments històrics que faran inviàbles tot ideal de pacifisme, europeisme o unitat catalanista. Aquest llibre ofereix al lector algunes peces per reconstruir l'ideari que va guiar la intervenció de Foix des de *La Publicitat* i anima l'investigador a estirar algun dels fils menys coneguts. Cal destacar l'útil bibliografia i el llistat d'articles atribuïts a Foix de l'apèndix. De la mateixa manera, però, és una llàstima que una obra tan rica en noms i conceptes no disposi d'un índex onomàstic o de matèries que permeti una cerca dirigida. Ara cal aprofitar l'embranchada que pot oferir una eina com aquesta per continuar reivindicant una obra periodística, amb la secció «Meridians» com a centre, clau en la història cultural del país: «al costat d'altres treballs periodístics del segle xx català, com el *Glosari* de Xènius, les *Converses filològiques* de Fabra o els articles de Josep Pla, els *Meridians* de Focius no han tingut mai l'edició que es mereixen. [...] Els *Meridians* segueixen amagats al fons de les hemeroteques» (p. 264). Esperem que, malgrat la funesta «dependència espiritual» i econòmica dels nostres dies, el conjunt d'aquests articles aviat puguin ser degudament publicats i àmpliament llegits.

Marc COMADRAN ORPÍ
Universitat Autònoma de Barcelona

LE DÛ, Jean / BRUN-TRIGAUD, Guylaine (2011): *Atlas linguistique des Petites Antilles*. Paris: Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques, 350 p.

Des que Gilliéron va irrompre en el món científic amb el seu *Atlas Linguistique de la France*, inici de la geolingüística romànica, aquesta disciplina, lluny de quedar anquilosada en el seu mètode, s'ha vist progressivament enriquida amb noves propostes i perspectives relatives al contingut, presentació de materials i la seva interpretació. Avui hem de donar la benvinguda a una nova mostra d'aquesta renovació, l'*Atlas Linguistique des Petites Antilles*, tant per l'objecte d'estudi, el crioll de base francesa, com

sobretot per la presentació de les dades. És la «première tentative d'étude géolinguistique de cette zone si originale».

Es tracta d'una iniciativa de membres de la Université des Antilles et de la Guyane i de Jean Le Dû, professor de cèltic a la Université de Bretagne Occidentale, amb el suport del Groupe d'études et de recherches en espace créolophone et francophone (GEREC-F) i després del Centre de Recherches Interdisciplinaires en Langues, Lettres, Arts et Sciences Humaines (CRILASH).

Les Petites Antilles s'oposen a les Grandes Antilles (Cuba, Jamaica, Haití, Santo Domingo i Puerto Rico). Pertanyen políticament a cinc països: França, la Dominica, Sainte-Lucie, Trinité et Tobago i el Brasil. Era previst de fer enquesta a la Guaiana, però s'hi va renunciar car constitueix «une unité géographique, historique et humaine remarquable». Per manca de mitjans, no es va enquestar a Saint-Vincent-et-Grenadins, a Grenade i a la península de Paria; per contra, s'ha inclòs, a títol comparatiu, Oïapoque, ciutat de parla criolla del Brasil, limítrofa amb la Guaiana.

El qüestionari ha estat redactat per Jean Le Dû, amb la col·laboració de Robert Damoiseau, i corregit i completat amb enquestes prèvies. Le Dû va impartir un curs de preparació per a l'exploració dialectal a estudiants universitaris, que es van oferir voluntàriament a la tasca, i que van ser coordinats per Damoiseau, el qual es va encarregar també de l'emmagatzematge de cintes i del control de la transcripció fonètica.

La xarxa de localitats està formada per 48 punts, pertanyents a onze illes, amb una densitat mitjana de 1 punt per 100 km². Vet aquí els noms de les illes amb el nombre de punts enquestats: Saint-Martin (1 punt), illa repartida entre França i els Països Baixos; Saint-Barthélemy (1 punt), conquerida per França (1648), fou sueca (1784-1876) i després altre cop francesa. La Guadeloupe (12 punts), reunió de dues illes volcàniques; descoberta per Colón (1493), esdevingué francesa en 1635, amb molta presència d'esclaus, avui departament francès de la regió d'Ultramar. La Désirade (1 punt), l'illa més petita, descoberta per Colón (1493). Marie-Galante (1 punt). Les Saintes (2 punts) comprèn dues illes, Terre-de-Bas i Terre-de-Haut; descoberta per Colón (1493) i colonitzada per individus de Bretanya, Charente i Normandia. La Dominique (8 punts), descoberta per Colón (1493), quasi deserta fins al s. xvii, va passar a França, després a Anglaterra (1763) per a conèixer més tard la independència (1978) i és l'única illa amb població d'origen carib. La Martinica (12 punts), descoberta per Colón (1502), fou colonitzada pels francesos, després esdevingué anglesa per tornar de nou a França, de la qual és Département et Région d'Outre-Mer. Sainte-Lucie (8 punts), objecte de rivalitats entre francesos i anglesos, va passar a poder d'aquests (1814) per a declarar-se més tard independent (1979). Île de la Trinité (1 punt), illa que forma part de l'estat Trinité-et-Tobago, fou descoberta per Colón el 1493 i colonitzada per espanyols; arran de la revolució francesa, s'hi instal·laren famílies de la Martinica amb llurs esclaus, que hi van introduir el francès i el crioll; el 1802 va passar a Anglaterra i és independent des de 1962; entre 1845 i 1917, l'illa va rebre 150.000 indis per substituir la mà d'obra dels esclaus, abolits el 1838. Oïpoque (1 punt), ciutat pertanyent a l'estat de l'Amapà (Brasil).

La selecció dels punts d'enquesta s'ha fet en funció de l'extensió del territori i de la població de cada illa, però, com passa sovint en aquest tipus de treball geolingüístic, «le hasard des rencontres et de la disponibilité des informaterus a aussi joué un grand rôle».

El qüestionari comprèn 467 preguntes (segons la Introducció; 466 segons el text reproduït al final del volum) que han estat ordenades per camps semàntics (Natura. Meteorologia. Plantes. Fruits. Animals domèstics. Animals salvatges. El temps que passa - El temps social. L'espai - Els transports. Quantitats. Colors. Gramàtica (1ª part). A la taula, quan l'enunciat es presenta en forma de llista, apareix en cursiva (per ex., *la mer* 16, enfront de «les vagues» 1, que figura cartografiat). A l'encapçalament de cada mapa o llista, al costat del número corresponent figura el nom francès i la seva traducció a l'anglès. Hi ha preguntes que són mots isolats (*les vagues* 1, *la côte* 3, etc.); d'altres que constitueixen frases breus (*il fait chaud* 20) o llargues (*ce chien aboie tout le temps* 103; *les oranges que je voulais te cueillir ne sont pas encore mûres* 78); també hi ha enunciats complexos, els resultats dels quals no són lèxicament equiparables (*haricots [différents sortes]* 54; *crabes non identifiés* 162).

L'aspecte etnogràfic es tracta tangencialment: es redueix a fotografies de diversos referents, alguns generals (*gecko* 110 'dragó', *merle* 126), altres específics de l'àrea estudiada (*quénettes* 77, fruit de

l'arbre *Melicoccus bijugatus*; *mygale* 113 que comprèn dues espècies, l'*Acanthoscurria antillensis* i l'*Avicularia versicolor*; el *topinambour* 48, *Calathea allouia*, que no té res a veure amb l'espècie europea del mateix nom, *Helianthus tuberosus*). No falten comentaris específics de caire enciclopèdic sobre la procedència, difusió, propietats, etc. de certes espècies (cf. *mancenillier* 43, *aubergine* 49, *prune de Cithère* 65, *passiflore* o *grenadille* 75, *quénette* 77). No ha estat intenció dels autors procedir a una anàlisi aprofundida dels aspectes etnogràfics, que «aurait demandé plus de temps et de moyens pour une finalité toute différente».

Els enquestadors, en nombre de tretze, han estat estudiants universitaris de crioll, tret de l'investigador de la localitat de Vieux-Fort (Guadeloupe), on va fer enquesta el professor R. Damoiseau, i de la de Oiapoque, que va córrer a càrrec de Jo-Anne Ferreira. Les enquestes, que no van ser enregistrades sinó transcrits fonèticament (Alfabet Fonètic Internacional), van ser introduïdes a l'ordinador per J. Le Dû. La pluralitat de transcriptors pot haver donat lloc a diversitat de notacions fonètiques (cf. *mouche-ron* 117, *guêpe* 116).

Noranta-dos informadors han fornint les respostes al qüestionari, seixanta homes i trenta-dues dones, diferència habitual en treballs de geolingüística (això, quan l'element femení no n'és absent), en general amb un nivell d'instrucció baix o mitjà (pagesos, pescadors, cuiners, paletes, fusters, etc.), encara que no sempre, i nascuts entre els anys 1900 i 1970 (se n'ofereix un gràfic). S'ha comptat amb un informador principal, ajudat sovint per altres (parents, amics) presents a l'enquesta.

La part més innovadora rau en la presentació cartogràfica. Es parteix d'un fons de mapa de perfil blau, com el nom de cada illa i el número de cada localitat estudiada, al costat del qual figura la transcripció fonètica de cada mot. A sota, quan escau, s'insereix un mapa de cos més petit (que hom anomena «figure»), que, a base de símbols corresponents a formes lematitzades, sintetitza diferències fonètiques: *riviè/lariviè* 7 «rivière»; *demain/dimain* 177); a partir de *quénette* 77 s'extremen les diverses realitzacions de /k/ inicial (k, c, tʃ, ʃ) o les de la j- de *japper* 92 'lladrar' (*h-/r-: hapé/rapé*); es dona compte de la distribució lèxica (*akoté/bò* (< *bord* 231) o es visualitza la selecció d'un significat (*premier de l'an* 199). Quan un dels mots s'identifica amb el d'una regió de la metròpoli de procedència dels colonitzadors, aleshores es reproduïx el mapa corresponent de l'*Atlas Linguistique de France*, amb l'àrea pertinent (per ex., *avri* «avril» 189). Però, a més, els autors han incorporat els progressos dels atles de nova generació (*Atlas Linguarum Europae*, *Atlas Linguistique Roman*, *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*) per a afegir un comentari lingüístic als mapes que s'hi prestin, en els quals s'aborden els aspectes fonètic, lèxic i gramatical de cada mot; la primorositat dels autors arriba al punt de presentar cadascun d'aquests sectors en color diferent: blau (fonètic), verd (lèxic) i gris (gramatical). Les respostes lacunàries són publicades en forma de llistes (*la mer* 16, *de l'eau* 17, *nager* 18, etc.), que apareixen per ordre correlatiu amb els números dels mapes.

Els programes informàtics han estat preparats per especialistes de la Université de la Bretagne Occidentale, sota la revisió de Guylaine Brun-Trigaud (Université de Nice-Sophia-Antipolis).

L'atles s'obre amb un prefaci de Jean Bernabé sobre els parlars criolls i una introducció dels autors on s'explica la gestació de l'obra, es dona informació sobre les enquestes, els informadors, la cartografia, etc., i es clou amb una bibliografia, el qüestionari, uns índexs de nocions en francès, en anglès i en portuguès.

La consulta d'aquest atlas per un especialista aportarà molta informació de caràcter fonètic, morfològic, semàntic, territorial sobre una àrea de la Romania Nova però fins i tot un llec en crioll s'enriquirà amb nous coneixements. Des del punt de vista geolingüístic, destaca una certa oposició del nord vers el sud ([derrrière] *pət* / [derrrière] *lapət* 218 (< *derrrière la porte*); o bé el contrast de manlleus del francès o de l'anglès segons l'àrea d'influència política respectiva (fr. *Canaval*/angl. *Carnival* 201 'Carnaval'; fr. *jøn* (< *jaune*) / angl. *jelo* (< *yellow*); port. *lamèhkad* 'mercat' [Oiapoque], espanyol *kabilo*, *kali-bo* 239 'ajuntament' [← *cabildo*]). Quant a l'herència del francès metropolità, els parlars de les regions de procedència han deixat petjades importants, com mostren diversos mapes de l'*ALF*: així *bān* 'ramat' 91, fill de *bande* del centre i oest de França, com *reté* 'habitar' 232 (< *rester*); *pjès* 'camp' 15 recorda *pièce* de Normandia; *nahé* 'nadar' 18 (< *nager*) es troba a Saintonge; *pək'ə* 'encara no' 181 és forma dialectal de l'oest (*pas co(re)* < *pas encore*); *mars*, *mas*, *ma* 'març' 188 (< *mars*) són variants de pronúncia espar-

ses per diversos dialectes d'oïl. També trobem anquilosades fases evolutives del fonetisme, com l'estabilitat del diftong *we*, abans de passar a *wa*: *nwe* 'negre' 286 (< *noir*), *pawes* 'parròquia' 236 (< *paroisse*); o estadis semàntics propis del francès antic (*nouri* «élever» 90 < *nourrir*). Els processos d'adaptació fonètica també són interessants, com la substitució [ü] > [i]: *watí* 245 (< *voiture*), que recorda la dificultat d'articulació d'aquest fonema per part de parlants iberoromànics (present fins en manlleus com *piti-miní* ← fr. *petit menu*); o reduccions com *tigut* 268 (< *petite goutte*), fr. *un tant soit peu*.

La comparació amb alguns elements del català és prou il·lustrativa: l'assimilació a la palatal en *chimen* (< *chemin*) (com en català dial. *ximenea* 'xemeneia'); el procés semàntic de creació de sinònims de 'molt' 91 i 262: *pakēt*, *anpil* (< *en pile*; cf. cat. *pila*), *mov'e* (< *mauvais*), probable calc de l'angl. *badly*, *atilié* (< *atelier*), *anchay* (< *en charge*), *tuplen*; *la place* 'mercat' 237, anàleg al cat. *plaça* («anar a plaça»). La diftongació de *e* oberta en *vjat* 283 a partir de *vet*, *vert* (< *vert*) recorda la del Matarranya català, que diftonga la *e* oberta arcaica (*viard* 'verd', *mial* 'mel', *priau* 'preu'). *Tuplen* 'molt' (< *tout plein*) presenta un paralelisme semàntic amb el català *totplè* de Cadaqués i *pler* del Maresme («M'agrada *pler*», «Hi havia *pler* de noies» [DIEC], que, a la vista de la forma criolla, potser s'hauria d'escriure *ple*). L'adverbi *suvamā* «*souvemment», no enregistrat en francès, té el seu equivalent en el català antic *soventment*.

En suma, hem d'agrar a Jean Le Dù i Guylaine Brun-Trigaud i als seus col·laboradors la publicació d'aquest magnífic atlas, primerament per haver estat dels primers a abordar els parlars criolls antillencs des d'un angle territorial i segonament per l'explotació dels materials, presentats amb una metodologia innovadora, d'una manera atractiva, amb comentaris clars que no amaguen un rigor científic, que auguren utilitat tant per als estudiosos de la geolingüística com per als que, al marge d'aquesta especialitat, se sentin atrets per les meravelles del llenguatge. Que el segon volum no es faci esperar.

Joan VENY
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

JAUME I (2010). *Llibre dels feits del rei En Jacme*, estudis i edició a cura d'Antoni FERRANDO FRANCÉS i Vicent Josep ESCARTÍ SORIANO, pròleg de Pere Maria ORTS i BOSCH. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua («Col·lecció Facsímils», núm. 5), 2 vols. (469 p. + facsímil).

La publicació que ara presentem, i que convé emmarcar dins el conjunt d'actuacions endegades per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua l'any 2008 en commemoració del vuit-cents aniversari del naixement de Jaume I, és el resultat —revisat, augmentat i traslladat al format d'una edició de luxe— d'un treball dels mateixos curadors ja fructificat en dues ocasions anteriors (vid. JAUME I 1995 i 2008a). Físicament, destaca per la seua vistositat: un bell estoig que enclou dos volums, el primer d'ells un facsímil del ms. 1734 de la Biblioteca de Catalunya (conegut com a manuscrit d'Aiamans i designat per la tradició crítica amb la sigla C), el segon conformat per dos estudis a l'entorn de l'obra i una transcripció del manuscrit reproduït, disposats amb la següent estructura:

- a. Pròleg de Pere Maria Orts i Bosch (President de la Comissió de l'Escriptor de l'Any 2008: Jaume I) (p. 13-22).
- b. «El *Llibre dels feits del rei en Jaume*. La versió canònica de la crònica jaumina», per Antoni Ferrando i Francés (p. 25-58).
- c. «La recepció del *Llibre dels feits* a la Corona d'Aragó», per Vicent Josep Escartí Soriano (p. 61-95).
- d. «Nota dels editors» (criteris de transcripció) (p. 99-102).
- e. Edició del ms. C (p. 105-469).

El pròleg a càrrec del senyor Orts constitueix una interessant reflexió centrada, sobretot, a avaluar les actuacions amb què el Jaume I polític es va acarar a les vicissituds del seu llarg regnat, des d'una infantesa que va coincidir amb l'esfondrament —provocat pel daltabaix de Muret (1213)— de les aspira-